ZENDEGI-SALAM
ضمیمه روزنامه خراسان
سه‌شنبه • ۳۰ مرداد ۱۳۹۷
۹ ذی الحجه ۱۴۳۹ • ۲۱ آگوست ۲۰۱۸
شماره ۱۹۸۹۷
۱۱۲۰

به بهانه عرفه، فرصت شناخت و مناجات

نیایش با معشوق ازلی

مناسبت روز

امروز روز عرفه است و مراسم دعای عرفه در گوشه و کنار شهر برگزار می‌شود. دعای عرفه، تازیانه‌های سلوک عارفانه است. شرح عاشقانه آفرینش و خلقت انسان و بیان زیبای تمام زنجیره‌های اتصال انسان با خدا. حضرت سیدالشهدا(ع) نکته‌ای را از قلم نینداختند، مگر این که در قالب دعای عرفه ریختند و هدیه کردند به بشریت. دعای عرفه، نامه عاشقانه‌ای است که امام حسین(ع) به معشوق ازل و ابد، نوشتند و گفتند و پرداختند. عرفه گنجینه‌ای است از معارف اعتقادات ناب، ادب گفت و گو، شکرگزاری، نهایت انس و صمیمیت، هدف گذاری زیبا در زندگی، وجود و بیان سابقه محبت و لطف و پرورش خدا به بندگانش. همیشه شنیده‌ایم که برای جاماندگان از رحمتِ رمضان، عرفه بهترین و مغتنم‌ترین فرصت برای پاک شدن و حاجت‌روا شدن است و در روایات معتبر آمده: «خداوند متعال در این روز به سه مکان و سه گروه از انسان‌ها، توجه ویژه دارد؛ کربلا و زائران امام حسین(ع)، صحرای عرفات و حجاج بیت‌ا... و هر جا از دنیا که دستی به سوی او بلند شود و دلی بشکند.» پرونده امروز زندگی سلام، دقیقا به همین مسئله می‌پردازد: منظور از شناخت در این روز، چیست و چه تاثیراتی دارد؟ و نیایش، به چه معنی است و چه کارکردی در زندگی‌مان ایفا می‌کند؟

عکس: وحید بیات

گفت‌وگو با حجت‌الاسلام‌والمسلمین «محمد جواد نظافت یزدی» درباره نیایش

نیایش، زمینه آرامش و لذت

روز عرفه، روز نیایش هم خوانده می‌شود؛ اما نیایش چیست؟ چه تفاوتی با دعا دارد، الزامات و شرایطش چیست و آثارش در زندگی را چطور می‌شود درک کرد؟ حجت‌الاسلام نظافت، رئیس مدارس علمیه حضرت مهدی(عج) و مدرس حوزه در گفت‌وگو با زندگی سلام به این سوالات پاسخ داده‌است.

کمی درباره مفهوم نیایش و تفاوتش با دعا برای‌مان بگویید.

ما وقتی نیازی داریم و آن را با خدای بی‌نیاز مطرح می‌کنیم، در حال دعا کردن هستیم. اما یک وقت هست اصلا نیازی نداریم و فقط دوست داریم با مولای خودمان حرف بزنیم، این می‌شود نیایش و مناجات. ما در مناجات، از عجز و ضعف و کاستی‌های خودمان می‌گوییم، با خدا درد دل می‌کنیم و به عظمت و زیبایی‌های پروردگار و لطف و نعمت‌های او معترف می‌شویم. بخش زیادی از دعای عرفه هم مناجات است، یعنی فرد نجوا می‌کند و چیزی نمی‌خواهد؛ فقط می‌گوید خدایا تو این لطف‌ها را به ما کردی. آدم پیش چه کسی درد دل کند که ذلیل و حقیر نشود؟ کجا درد دل کند که از ناحیه این درد دل به اوج و عزت برسد؟ شما اگر غصه و مشکل‌تان را پیش خلق خدا بگویید، کوچک می‌شوید. در پیشگاه خدای متعال اما چنین نیست؛ خدا از وضع ما خبر دارد، ما در نیایش همان چیزی را که خدا می‌داند مطرح می‌کنیم و به آرامش می‌رسیم و رحمت ویژه او را به سمت خودمان جلب می‌کنیم.

دعا، خیال ما را از بابت مطرح کردن خواسته‌های‌مان راحت می‌کند، نیایش چه کارکردی در زندگی‌مان دارد؟

انسان دو نوع آرامش دارد؛ یک آرامش مقطعی است که از فراموش کردن دردها حاصل می‌شود؛ مثل وقتی دندان‌درد داریم و به ما مسکن می‌زنند تا درمان آرام شود. آرامش دوم اما عمیق و پایدار است که از راه دعا و مناجات ممکن می‌شود. انسان وقتی توجه پیدا می‌کند که خدایی هست، این عالم حکمت و حساب دارد و به وعده‌های خدا آگاه می‌شود، متوجه می‌شود که در دها و رنج‌هایش اگر در راه خدا باشد، ما به ازای خوبی در آن عالم خواهد داشت. می‌فهمد با درد و رنج از گناه پاک می‌شود و به این ترتیب روحش ارتقا پیدا می‌کند و در سختی‌ها هم احساس آرامش خواهد داشت. ما همچنین دو نوع لذت داریم؛ لذت‌هایی که با بقیه موجودات در آن‌ها شریک هستیم و لذت‌هایی که مخصوص ماست؛ انسان می‌تواند از گفت‌وگو با خدای خود لذت ببرد. انسان در زندگی، آن‌قدر در مادیات فرو می‌رود که خودش را گم می‌کند و یادش می‌رود بنده خداست. در مناجات اما خودش را پیدا می‌کند و در ساحل امنِ نیایش به آرامش می‌رسد؛ آرامشی حقیقی که در عمق جان نفوذ می‌کند و یک لذت ویژه انسانی است.

مشخص کردن یک روز برای دعا و نیایش چه حکمت و فلسفه‌ای دارد؟

انسان، هر لحظه اراده کند می‌تواند با پروردگارش حرف بزند. خدای ما مثل مسئولان دنیوی نیست که مسئول دفتر داشته باشد و برای حرف زدن با او، نیاز باشد وقت بگیریم. خدا دنبال بهانه‌هایی می‌گردد برای حرف زدن ما؛ چون منتظر ما و عاشق ماست. به همین دلیل زمان‌هایی را به مثابه بستر و شرایطی معین کرده‌است که انسان بیشتر به آن‌ها توجه کند؛ از جمله بعد از نماز، شب جمعه، هنگام زیارت ائمه معصومین (علیهم‌السلام)، سر مزار پدر و مادر مرحوم‌شده، در بالین مریض و... . در بعضی از ایام هم امید به استجابت دعا بیشتر است؛ مثل شب‌های قدر، ماه رمضان و وقتی باران می‌آید و درهای رحمت خدا باز است. این‌ها بهانه‌ها و زمینه‌سازی‌های خداست. روز عرفه را هم که به‌طور خاص روز دعا و نیایش گفته‌اند، در واقع روز عنایت ویژه خدا به مومنان است.

ما می‌دانیم که دعا برای مستجاب شدن، شرایطی دارد. آیا در نیایش هم برای مقبول واقع شدن، باید الزاماتی رعایت شود؟

بله. یکی از الزامات نیایش این است که انسان برای این کار، اهمیت قائل شود؛ اگر من تشنه نباشم به اندک بهانه‌ای ممکن است این توفیق از من سلب شود. وقتی انسان برای دعا و مناجات، اهمیت قائل می‌شود که به فوایدش پی ببرد؛ یعنی بداند نیایش نیاز است، همچنان که غذا جسم‌مان را تقویت و آب عطش‌مان را برطرف می‌کند، دعا و مناجات هم روح ما را تغذیه می‌کند. اگر اهمیت قائل باشیم، برایش برنامه‌ریزی می‌کنیم؛ همان‌طور که مثلا سفر آن‌قدر برایمان مهم است که از قبل برایش برنامه می‌ریزیم. پس کسی هم که می‌خواهد دعای عرفه بخواند، نمی‌تواند و نباید خسته و بی‌حوصله باشد. آدم باید برای نیایش و مناجات، وقت بگذارد؛ باید بداند با چه کسی دارد صحبت می‌کند. اگر به عظمت خدا واقف نباشیم و ندانیم در برابر چه کسی قرار گرفته‌ایم، مناجات شکل نمی‌گیرد. باید بدانیم چه کسی را داریم صدا می‌کنیم، چقدر قدرت دارد و چقدر مهربان است و کارکرد و تاثیر مناجات و نیایش بر زندگی‌مان چیست؟ خدا گنج‌های بی‌پایانی دارد. درست است من را که آفریده، مشمول رحمت خود قرار داده‌است ولی چیزهایی هم دارد که وقتی با او مناجات می‌کنم به من می‌دهد. خدا دو نوع عطیه دارد؛ یکی عطاهایی است که چه بخواهیم و چه نخواهیم شامل همه‌مان می‌شود اما عطاهایی هم دارد که تا از او نخواهیم به ما نمی‌دهد. همچنین اگر کسی به خدای متعال خوش‌بین نباشد، از عمق جان او را صدا نمی‌زند و مناجات شکل نمی‌گیرد. انسان اگر به خدا اعتماد داشته باشد، در نیایش حال خوشی به او دست خواهد داد اما کسی که به پروردگارش اعتراض دارد و معرفت ندارد خدا چقدر به او لطف کرده، مناجات خوبی نخواهد داشت. بخش زیادی از دعای عرفه مربوط به شمارش نعمت‌های پروردگار است. کسی که به خدا خوش‌بین است، می‌داند حتی پشتِ چیزهایی هم که از او دریغ شده، لطفی هست. مثل چاقویی که مادر به دست بچه نمی‌دهد. بچه چون به مقام و حکمت مادر عارف نیست، از دست او ناراحت می‌شود اما بعد که بزرگ شد، تشکر می‌کند. نکته مهم دیگر این است که گناه دل انسان را قسی می‌کند و وقتی دل انسان سخت شد، حال مناجات ندارد. انسان یا باید گناه نکرده باشد یا باید مناجات را پل توبه قرار بدهد. نمی‌گوییم گناهکار نمی‌تواند نیایش کند؛ اتفاقا نیایش مال آدمی است که متوجه گناهش شده و مناجات را وسیله توبه قرار داده‌است. خدا منتظر ما گنهکاران است و امروز روز آشتی کردن با خدای متعال و روز بازگشت به اوست. البته یادمان باشد، عرفه سرآغاز این آشتی است. بعد از ختم جلسه دعا باید به دنبال توبه حقیقی که همان جبران است، برویم.

عرفه، فرصت مغتنمی برای شناختِ خود و خدا

جواد رستمی | کارشناس مذهبی

امروز ۹ ذی‌الحجه روز عرفه است؛ روزی که حجاج خانه خدا در صحرای عرفات برای راز و نیاز با خالق هستی توقف می‌کنند و با نظاره بر آیات الهی به او می‌اندیشند و به‌واسطه این تفکر، قدم در راه شناخت و معرفت راجع به آن ازلِ ابدی می‌گذارند. دیگر مسلمانان که توفیق حضور در این مکان را ندارند نیز در این روز دست به دعا بر می‌دارند و با خدای خویش به راز و نیاز می‌پردازند. اما حقیقت عرفه بالاتر از این مراسم دعا و نیایش است؛ عرفه یعنی شناختن! شناختن خود و خدای خویش و نیز شناخت هستی و آیات و نشانه‌های خداوند که قابل لمس و درک است. کسی می‌تواند اهل دعا و نیایش باشد و از آن بهره ببرد که معرفت داشته باشد به این که عبدی ضعیف است و محتاج رب جلی! بنده‌ای ناتوان در مقابل قادری متعال که هر آن چه او بخواهد، می‌شود و غیر آن میسر نیست. انسان که خود را شناخت، به تبع آن پی به وجود خالقی دانا و توانا می‌برد، بنابراین برای شناخت او قدم بر می‌دارد و در این مسیر نشانه‌های او در هستی را می‌بیند و بر یقینش افزوده می‌شود؛ کسی که خدا را شناخت و معرفت به بزرگی و جلال و جبروت او پیدا کرد در مقابلش خاضع و خاشع می‌شود و سعی می‌کند فرامین و دستوراتش را اجرا کند. بنابراین معرفت به خدا حاصلش یقین و سرسپردگی در مقابل عظمت اوست. در این مرحله انسان همه دارایی خود را از خالق آن می‌داند و بدان به چشم امانت می‌نگرد، بر این اساس وقتی از او چیزی گرفته شود مصلحتی از سوی خدا می‌داند و بر آن صبوری می‌کند، حتی اگر زن و فرزند و مال و ثروت و تمام هستی‌اش باشد. چنین شخصی به آن چه از مال و ثروت و جاه و مقام که می‌رسد مغرور نمی‌شود، همه را از خدا می‌داند و بر نعمتش شکر می‌کند، چنان که بر نقمت و بلا صبوری می‌کند. دلبستگی به آن چه فانی است و امانت، پیدا نمی‌کند؛ بنابراین در جایی که خواست خدا باشد و خواسته نفس، آن چه قربانی می‌شود نفس است و خواسته او!

به‌واسطه شناخت، قلب حریم خدا می‌شود

حضور در عرفات در روز عرفه اگر چه توفیق می‌خواهد اما برای اهل معرفت و یقین چندان تفاوتی ندارد؛ چه بسا در گوشه‌ای از عالم هستی چنان خدا را با چشم دل به نظاره بنشینند و راز و نیاز کنند که ارزشی کمتر از آن حضور نداشته باشد. امام صادق(ع) می‌فرماید «قلب انسان حرم خداست و در حرم خدا غیر خدا جای ندهید»؛ این فرمایش انسان را متوجه ارزش و اعتبار خود می‌کند که اگر هوشیار باشد و غفلت نورزد خدا در قلب و جان او جای دارد و همیشه با او خواهد بود. بر این اساس پسندیده‌است امروز از هر آن چه غیر اوست دور شویم و به او رجوع کنیم که ملجأ و مامن عالم و آدم است. خداوند در حدیث قدسی می‌فرماید که «زمین و آسمان گنجایش عظمت و بزرگی من را ندارند اما قلب مومن چنین شایستگی را دارد». این کلام نورانی به ما می‌فهماند که کعبه و عرفات نشانه‌ای برای رسیدن به اوست؛ کسی که به مقصد رسیده هر جا که باشد خدا همراه اوست. قلبی که خانه و جایگاه خدا باشد، نورانی است و نورافشانی می‌کند، به عالم اطراف خویش از فضل و کرم خدا ثمر می‌دهد و روشنگری می‌کند، دستگیر عالم و آدم می‌شود و خود نشانه‌ای از خدا برای بندگان می‌شود. امروز عرفه است و نشان از محرم دارد؛ نشانه‌ای از معرفت و یقینِ یکی از بهترین انسان‌های عالم که نه تنها نفس، بلکه زن، فرزند و یاران خویش را به قربانگاه کشاند و در راه او قربانی کرد. ایام حرکت کاروان عشق از مکه به سمت کوفه است، کاروانی که قلب‌شان خانه خداست. بنابراین اگر چه از کعبه دور می‌شوند اما به خدا نزدیک‌تر می‌شوند. مردان، زنان و کودکانی که الگوی انسانیت در رسیدن به مقصد و پیمایش صراط مستقیم هستند. امروز سفیر حسین(ع) را در غربت کوفه قربانی می‌کنند؛ مسلم فرزند عقیل را که پیش‌قدم قربانی در راه خدا شده و آغاز قیامی خونین از نبرد خوبی‌ها در مقابل تمام زشتی‌ها را بانگ برآورده‌است.